

6. Charakterystyka dziedzictwa archeologiczno-historycznego i środowiska kulturowego (Cezary Jastrzębski)

6.1. Rys historyczny badań obszaru parku

Urodzajne ziemie lessowe oraz położenie projektowanego Sandomierskiego Parku Krajobrazowego nad wielką rzeką Wisłą od pradziejów przyciągały osadników, czego dowodzą liczne badania archeologiczne. Do najważniejszych odkryć w nauce zaliczana jest tzw. kultura złocka, której nazwa wywodzi się od podsandomierskiej miejscowości Złota, gdzie dokonano słynnych odkryć.

Odwieczne tradycje osadnicze spowodowały, że przez tereny projektowanego parku od niepamiętnych czasów przebiegały szlaki handlowe łączące Wschód z Zachodem. 5 tysięcy lat temu, dzięki obecności krzemienia, rozwijała się tu cywilizacja, która wyrabiała proste kamienne narzędzia, znacznie ułatwiające uprawę pól. We wczesnym średniowieczu wraz z rozwojem osadnictwa, zaczęły się tworzyć coraz większe skupiska ludzkie. W rejonie najżyźniejszych gleb, na lewym brzegu Wisły, osiedliły się plemiona Sandomierzan lub Lublinian. Z tego czasu pochodzą cmentarzyska wczesnośredniowieczne Sandomierzan w postaci kurhanów w Sośniczanach, Winiarach oraz między Złotą a Milczanami.

Około X w. ziemie te zajęte zostały przez Piastów, organizujących państwo polskie.

Od początku polskiej państwowości tereny projektowanego parku należały do Ziemi Sandomierskiej. Aż do epoki rozbiorowej ziemia ta stanowiła jedną z dzielnic kraju, zapisując się złotymi zgłoskami w dziejach narodu i państwa polskiego. W rozwoju kulturowym, społecznym i gospodarczym wielki udział miały instytucje kościelne (przede wszystkim takie jak kolegiaty, klasztory i świątynie parafialne) oraz urzędy miejskie i zamkowe. Do najwybitniejszych postaci w naszych dziejach zaliczani są, m. in., związani z Sandomierszczyzną: błogosławiony Wincenty zwany Kadłubkiem – biskup krakowski, pierwszy Polak będący kronikarzem; Jarosław Bogoria ze Skotnik – arcybiskup gnieźnieński, najbliższy doradca Kazimierza Wielkiego; Mikołaj Trąba – arcybiskup gnieźnieński, pierwszy prymas; Jan Długosz – pierwszy polski historyk; Mikołaj Gomółka – wybitny kompozytor, autor melodii do utworów Jana Kochanowskiego; ks. Józef Karsznicki – znany architekt, Aleksander Patkowski – twórca ruchu regionalistycznego.

Tereny projektowanego parku w momencie tworzenia historycznego państwa polskiego były już zagospodarowane i społecznie zorganizowane, a od 990 roku cały ten obszar wchodził w skład jednego organizmu państwowego. W XI w. Sandomierz zaliczany był do wiodących

ośrodków w kraju. W „Kronice” Galla Anonima, przy opisie wydarzeń z 1097 r., wymieniany jest bowiem – obok Krakowa i Wrocławia – wśród „głównych stolic królestwa”. O znaczeniu Sandomierza świadczy również fakt, że na mocy testamentu Bolesława Krzywoustego z 1138 r. został stolicą jednego z księstw dzielnicowych. Księstwo sandomierskie istniało od ok. 1130 do 1320 r. Władało nim 13 książąt i jedna regentka.

W XI w. istniał już dobrze funkcjonujący system grodów, zwanych później kasztelaniami. Spełniający funkcje administracyjne gród kasztelański, oprócz Sandomierza (a także Wiślicy, Czechowa, Małogoszcza i Połańca) funkcjonował również w Zawichoście. Kasztelania sandomierska zaliczana była do tzw. kasztelanii większych, a zawichojska – do tzw. mniejszych. Były one otoczone licznymi osadami służebnymi i w znacznym stopniu przyczyniły się do rozwoju gospodarczego. Do wsi służebnych należały np. Szewce, Kobierniki i Szczytniki. Z kolei w Słupi Nadbrzeżnej, biorąc pod uwagę jej nazwę, znajdował się zapewne słup, czyli punkt graniczny. W tym czasie wznoszono także pierwsze kościoły, a śladem tych przedromańskich budowli są przekazy o kościele p.w. św. Mikołaja w Sandomierzu i kościele p.w. św. Maurycego w Zawichoście. Gdzie odkryto tetrakonchos. Romański charakter posiadają świątynie cysterska w Koprzywnicy, pw. św. Trójcy oraz p.w. Wniebowzięcia NMP w Zawichoście, a także niektóre kościoły sandomierskie.

Fot. 1. Kościół pocysterski w Koprzywnicy (Fot. C. Jastrzębski).

W XVI i XVII w. miasta projektowanego parku przeżywały okres wielkiego rozwoju, do czego przyczynił się również handel. Znajdowały się one bowiem na trasach ważnych szlaków kupieckich, łączących zachód i wschód oraz południe i północ Europy.

Ponadto, już od XV w., okolice projektowanego parku, w tym zwłaszcza sam Sandomierz, zasłynęły jako ważne centrum na kupieckim szlaku wiślanym. Rzeka, zasilana wodami Sanu, była żeglowna przez prawie cały rok. Łączyła najważniejsze centra handlowe kraju: Kraków, Kazimierz Dolny, Warszawę, ośrodki pruskie i największy port bałtycki, czyli Gdańsk. Do wzrostu zamożności Sandomierza przyczyniło się w 1560 r. zwolnienie od cła wodnego. Liczni kupcy sandomierscy spławiali do Gdańska przede wszystkim zboże, w tym cenioną pszenicę sandomierską, które następnie wysyłano do Europy zachodniej. Z czasem tutejsza komora obsługiwała także tereny wzmożonego eksportu zbożowego Rusi Czerwonej, Podola i Ukrainy. Poszukiwanym towarem były też owoce z licznych w okolicy miasta sadów. Powodzeniem cieszyły się produkty pochodzące z puszczy na prawym brzegu Wisły: drewno, szczególnie cisowe, wańczos (deska nieobrobiona z jednej strony), klepka, smoła i popiół. W górę rzeki wożono przede wszystkim śledzie. Sandomierz miał na nie prawo składu i w związku z tym zaopatrywał większość Małopolski.

O znaczeniu spławu, który stał się głównym czynnikiem rozwojowym okolic sandomierskich w drugiej połowie XVI i w XVII w., świadczy pojawienie się nowych zobowiązań pańszczyźnianych, związanych z handlem wodnym, takich jak praca przy załadunku i wyładunku statków czy produkcja mat słomianych służących do przykrywania zboża. Spław wymagał też rozwinięcia szczególnego rodzaju usług, ponieważ w Sandomierzu, największym porcie rzeczonym tej części Małopolski, budowano tratwy, szkuty (rzeczne statki płaskodenne bez pokładu) i komięgi (flisackie statki rzeczne bez masztu), wykonywano remonty i zatrudniano fachowców do obsługi statków.

Zachowane dane pozwalają na określenie wielkości transportu. Z Sandomierza przewieziono od 26 łasztów (1 łaszt to ok. 2 tony) ziarna w 1560 r. do 225 łasztów w 1568 r. Dotyczy to wyłącznie starostwa i nie obejmuje szacunków wynikających z eksportu prowadzonego przez szlachtę i mieszczan. Tymczasem np. mieszczanin sandomierski Bartłomiej Serny, który był faktorem szlacheckim, wywiózł w jednym roku 455 łasztów zboża. Niektórych kupców sandomierskich stać było na wyłożenie jednorazowej gotówki w kwocie nawet 20 tys. zł, za co można było kupić wówczas w Krakowie 1250 koni lub opłacić roczną pracę 2 tys. podstarościch. W ciągu roku zboże spławiało od dwóch do pięciu przedsiębiorców sandomierskich. Oprócz Bartłomieja Serny do najważniejszych należeli ponadto jego syn Stanisław, Piotr i Stanisław Grodzcy oraz Kłodnicki.

Wysyłane nad morze zboże kupowano jesienią, a spławiano wiosną przy wysokim stanie wody. Niezbędnym stało się więc wzniesienie spichlerzy. Wybudowano je wzdłuż brzegu Wisły, co nadało Sandomierzowi charakterystyczny wygląd miasta portowego. Były murowane lub drewniane, o specyficznej architekturze i miały dwie kondygnacje. Z licznych obiektów przetrwał tylko jeden spichlerz, z 1696 r.

Na przełomie XV i XVI wieku tereny należące do projektowanego parku stały się celem częstych najazdów tatarskich i litewskich, które przerwały pomyślny okres w ich rozwoju.

Rozwój gospodarczy miast uległ załamaniu w wyniku najazdu szwedzkiego w połowie XVII w. Najeźdźcy spustoszyli te tereny i położyli kres świetności wielu ośrodków osadniczych, które na dobrą sprawę już nigdy nie podniosły się z upadku. Przez wieki mieszczaństwo nie odzyskało swego znaczenia.

Dla dziejów regionu niezwykle cenną wartość mają oryginalne zabytki związane z działalnością przedstawicieli innych wyznań religijnych. W XVI i XVII wieku ziemia świętokrzyska należała do najbardziej ogarniętych reformacją w Koronie. Wielu zwolenników, głównie wśród szlachty, miał ruch kalwiński i bardziej radykalny – ariański. Łącznie ponad 70 parafii katolickich zamieniono na protestanckie organizacje kościelne, zaś najważniejszymi ośrodkami reformacji w całym kraju stały się Pińczów i Raków. Przekazy o działalności innowierczej dotyczą Lasocina i Dębna.

Fot. 2. Cmentarz żydowski w Zawichoście (Fot. C. Jastrzębski).

Pozostało wiele śladów po społeczności żydowskiej. Najciekawsze są dawne synagogi. Tę w Sandomierzu zbudowano w XVII-XVIII w. Przekazy o społeczności żydowskiej dotyczą ponadto Lasocina i Zawichostu, gdzie pozostały relikty cmentarza.

W okresie dwudziestolecia międzywojennego tereny projektowanego parku stały się ważnym elementem wielkiej inwestycji przemysłowej, jaką był Centralny Okręg Przemysłowy. Jego budowę rozpoczęto w 1936 r. z inicjatywy wicepremiera i ministra skarbu Eugeniusza Kwiatkowskiego. Idea ta wiązała się z planem unowocześnienia kraju w oparciu o rozwój przemysłu, przede wszystkim ciężkiego i maszynowego oraz zmniejszeniem bezrobocia. Po budowie Gdyni była to druga, największa koncepcja industrializacyjna międzywojennej Polski. Do wybuchu II wojny światowej, która zniweczyła wszystkie zamierzenia, na COP przeznaczono 60 procent ogólnych nakładów inwestycyjnych. Obszar okręgu obejmował dużą część województw kieleckiego i lubelskiego oraz częściowo krakowskiego i lwowskiego. W jego skład wchodziło 11 powiatów wschodniej i środkowej części województwa kieleckiego, w tym w całości powiaty: iłżecki, kielecki, konecki, opatowski, opoczyński i sandomierski oraz częściowo powiaty: jędrzejowski, kozienicki, pińczowski, radomski i stopnicki. Lokalizacja miała charakter strategiczny, ponieważ dotyczyła tzw. trójkąta bezpieczeństwa, znajdującego się poza zasięgiem lotnictwa niemieckiego i radzieckiego.

COP został podzielony na trzy rejony. Rejon kielecki miał charakter surowcowy, co wynikało z bogatych złóż kopalin. Rejon lubelski zwany był aprowizacyjnym i stanowił zaplecze rolnicze. Natomiast rejon sandomierski opierał się na rozwoju przemysłu przetwórczego i stanowił bazę energetyczną, związaną z ropą naftową, gazem ziemnym i elektrowniami wodnymi.

Stolicą COP-u był Sandomierz i dlatego planowano nawet utworzenie województwa sandomierskiego.. Zgodnie z czteroletnim planem inwestycyjnym na lata 1937-1940 w mieście miały powstać główne obiekty o charakterze administracyjnym i kulturalnym. Obok zabytkowej starówki, przy szosie opatowskiej, planowano wybudowanie handlowo-biurowej dzielnicy śródmiejskiej z częścią reprezentacyjną i mieszkaniową dla 30 tys. osób, ale poza kilkoma budynkami państwowymi nie została ona zrealizowana. Podobnie jak inne dzielnice mieszkaniowe, które – w układzie satelitarnym - zaprojektowano przede wszystkim na lewym i częściowo na prawym brzegu Wisły. Po prawej stronie rzeki miała funkcjonować dzielnica przemysłowa, powiązana ze stacją kolejową, portem przeładunkowym i głównymi arteriami tranzytowymi. Tereny nad Wisłą przeznaczono na cele wypoczynkowe, przy czym port lewobrzeżny chciano przekształcić w przystań żeglugi rzecznej i port zimowy, a łacchę zwaną Wiselką przeznaczono na ośrodek sportów wodnych z przystanią i basenem żeglarskim.

Poszczególne części Sandomierza miał łączyć układ komunikacyjny, wchodzący w skład dwóch arterii o znaczeniu państwowym: Śląsk – Kraków – Kresy Wschodnie oraz Podkarpacie – Stalowa Wola – Ostrowiec Świętokrzyski – Gdynia. Oprócz budowanego wówczas mostu na Wiśle, w pobliżu miał powstać również most kolejowy. Istniejące lądowisko planowano rozbudować jako prawobrzeżne lotnisko. Rozpoczęto i planowano budowę wielu innych inwestycji: wodociągów, elektryfikacji, gazyfikacji, komunikacji ze stacją kolejową, pięciu nowych szkół różnych stopni, Domu Kultury i Oświaty, Domu Straży Pożarnej, kąpieliska, hal targowych i rzeźni eksportowej.

Niektóre inwestycje, jak np. gazyfikacja COP-u od Jasła do Sandomierza i budowa kablowego połączenia telekomunikacyjnego Warszawa – Sandomierz przyczyniły się do przyspieszenia całościowych planów rozwojowych okręgu. Istotne była również zaopatrzenie w prąd elektryczny. Budowę okręgowej linii przesyłowej rozpoczęto w 1937 r. i do końca roku wykonano odcinek Sandomierz – Stalowa Wola. Następnie doprowadzono linie do wszystkich powstających zakładów. Poprawiono komunikację kolejową i drogową, uruchamiając szybkie pociągi motorowe na trasie Skarżysko-Kamienna – Przeworsk oraz rozpoczęto budowę mostu przez Wisłę w Sandomierzu

Liczne miejscowości regionu upamiętnione zostały jako tereny znaczących bitew, walk o wyzwolenie narodowe i społeczne oraz miejsca martyrologii mieszkańców. Na terenie projektowanego parku miały miejsce następujące znaczące działania zbrojne:

- 1205 r. – bitwa pod Zawichostem;
- 1241 r., 1259 r., 1287 r. – najazdy mongolsko-rusińskie;
- 1280 r. – bitwa pod Sośniczanami?;
- 1376 r. – najazd litewski;
- 1502 r. – najazd tatarski;
- 1809 r. – bitwa o Sandomierz;
- 1863 r. – bitwa pod Słupczą;
- I wojna światowa – boje legionowe;
- II wojna światowa – przyczółek sandomiersko-baranowski.

Współcześnie tereny projektowanego parku mają charakter typowo rolniczy. Wyróżnia je bardzo dobra jakość gleb, ze znaczącą przewagą tych od I do III klasy. Należą do nich czarnoziemy, gleby lessowe oraz mady. Bardzo korzystne są warunki klimatyczne, takie jak temperatura powietrza, opady, wiatry oraz równomierne nasłonecznienie. Czynniki te sprzyjają intensywnemu rozwojowi wysoko towarowej produkcji rolnej, głównie owoców i warzyw, które mają najważniejszy wpływ na poziom i standard życia mieszkańców. Aby dostosować

gospodarstwa do coraz większych wymagań rynku, rolnicy wykorzystują dotacje z Unii Europejskiej i realizują inwestycje polegające na zakładaniu nowoczesnych plantacji sadowniczych, doposażeniu gospodarstw w specjalistyczny sprzęt, inwestycje przechowalnicze oraz linie sortownicze.

Historia projektowanego terenu parku jest wyjątkowo bogata. Żaden z dotychczas istniejących parków krajobrazowych województwa świętokrzyskiego nie posiada tak wielu unikatowych elementów historycznych. Wskazują one na ciągłość dziejów człowieka na tym terytorium od głębokich czasów prahistorycznych. Już wówczas niektóre aspekty miały znaczenie ponadregionalne i w związku z tym zaliczane są do bardzo ważnych zjawisk w skali ogólnopolskiej, jak np. kultura złocka czy tzw. grupa samborska, a nawet światowej, jak obecna na rozległych obszarach całej Europy i znana ze spektakularnych odkryć późnopaleolityczna kultura magdaleńska czy oddziaływanie osadnictwa związanego z neolitycznymi kopalniami krzemienia pasiastego.

Teren projektowanego parku miał doniosłe znacznie w dobie formowania się polskiej państwowości. W historiografii od dziesięcioleci trwa nieustanna dyskusja na temat roli grupy etnograficznej Sandomierzan w procesie powstawania struktur państwowych dynastii Piastów. O wyjątkowej roli Sandomierza świadczyło zaliczanie go do trzech głównych stolic Królestwa, obok Krakowa i Wrocławia. We wczesnym średniowieczu nadal nierozpoznane jest jednak znaczenie Zawichostu, położonego nad ważną przeprawą wiślaną, na skrzyżowaniu dalekosiężnych, europejskich szlaków handlowych. Dokonane w ostatnich latach odkrycia mogą sugerować, że ośrodek ten mocno konkurował Sandomierzem. Jednym z licznych na to dowodów ma być tetrakonchos romańskiego kościoła p.w. św. Maurycego, na ziemiach polskich mający analogię jedynie na krakowskim Wawelu.

W historii tego terenu pierwszorzędne znaczenie miało zawsze rolnictwo, oparte na bardzo urodzajnych glebach. Świadectwem tego było nie tylko rozwinięte osadnictwo pradziejowe, lecz także znaczenie ziem projektowanego parku w dobie nowożytnej, w europejskim handlu pszenicą, połączonym z wielkim rozwojem transportu i żeglugi wiślanej. Specjalistyczne uprawy decydują również o współczesnym obliczu tego terytorium. Tym bardziej więc należy odnotować wielką szansę rozwojową, jaką w latach międzywojennych były przedsięwzięcia o diametralnie innym charakterze - związane z budową Centralnego Okręgu Przemysłowego, którego Sandomierz miał być stolicą, lecz które zostały przerwane wraz z wybuchem II wojny światowej.

Zarówno wydarzenia historyczne, mające doniosłe reperkusje, jak i związana z nimi działalność wybitnych osobistości, sytuują teren projektowanego parku jako obszar z jednej

strony reprezentatywny dla dziejów całego kraju, lecz z drugiej strony – w wielu przypadkach, jako wyjątkowy przykład zjawisk i procesów dziejowych. Wiąże się z tym niepowtarzalna możliwość wykorzystania analizowanego obszaru we współczesnej edukacji historycznej i społecznej. Mamy tutaj bowiem do czynienia z kluczowymi zagadnieniami historii. W tym tak istotnymi, jak np. rozwój cywilizacyjny człowieka, sposoby gospodarowania człowiekiem, uwarunkowania rozwoju społeczno-gospodarczego, wpływ człowieka na otaczające środowisko przyrodniczo-kulturowe, rola jednostki w życiu społecznym, opieka nad pamiątkami przeszłości, patriotyzm w przeszłości i teraźniejszości. W oparciu o nie wśród mieszkańców bardziej efektywnie będzie można budować poczucie tożsamości regionalnej, narodowej i ogólnoludzkiej. Natomiast w odniesieniu do interesariuszy zewnętrznych, wykorzystując wątki historyczne, będzie można w bardzo atrakcyjny sposób prowadzić promocję tego subregionu

6.2. Zabytki archeologiczne

O wyjątkowej randze zabytków archeologicznych z terenu projektowanego parku świadczy fakt, że takie miejscowości, jak Złota i Samborzec (oraz znajdujące się blisko Mierzanowice i Malice) weszły na stałe do dziejów archeologii, jako nazwy wyodrębnionych kultur. Z punktu widzenia chronologii polskiej archeologii tradycje tych badań są bardzo odległe, gdyż sięgają lat 20. XX w. Rozpoczęły się wówczas długoletnie prace archeologiczne na tak znanych stanowiskach, jak Złota i Wzgórze Świętojakubskie w Sandomierzu. Kontynuowano je po II wojnie światowej, a także rozpoczęto nowe, m. in. w Kamieniu Łukawskim, Samborcu i Zawichoście. Z czasem rozpoczęto trwające do dzisiaj badania archeologiczne w całym Sandomierzu. W 1962 r. na Wzgórzu Staromiejskim doszło do wyjątkowo cennego odkrycia zestawu figur szachowych z XII w., znanych jako szachy sandomierskie i należących do najstarszych w Europie. Zostały wykonane ręcznie z poroża jelenia. Obejmują prawie kompletny zestaw bierok, a więc 29, co oznacza, że brakuje tylko trzech pionków.

Do spektakularnych odkryć doszło w końcu lat 90. XX w. w Zawichoście. Natrafiono tu na pozostałości dwóch najstarszych kościołów: znajdującego się pod obecną świątynią parafialną kościoła p.w. Najświętszej Marii Panny i zlokalizowanego w pobliżu kościoła p.w. św. Maurycego, który został zbudowany na unikatowym w skali całego kraju planie tetraonchosu.

Od lat 70. XX w. przystąpiono do intensywnych prac archeologicznych na stanowiskach pradziejowych. Najbardziej znane dotyczyły Wzgórza Zawichojskiego w Sandomierzu i Kichar Nowych, gdzie natrafiono na unikatowe cmentarzyska neolityczne i z epoki brązu. W położonych blisko Wilczycach odkryto wyjątkowo interesujące obozowisko schyłkowopaleolityczne kultury magdaleńskiej z wielką liczbą artefaktów krzemiennych i kościanych, wśród których na szczególną uwagę zasługują tzw. paleolityczne Wenus, czyli stylizowane figurki kobiece z krzemienia.

W najbliższej okolicy projektowanego parku znaleziono dotąd ok. 10 tys. stanowisk archeologicznych. Znaleźiska obejmują, m. in., fragmenty ceramiki, wyroby krzemienne i kamienne, przedmioty z innych surowców, koście zwierząt dzikich i hodowlanych, cmentarzyska i pozostałości osadnictwa, kopalnie krzemienia, grobowce megalityczne, kurhany, kopce, grodziska i zamczyska.

W „Rejestrze zabytków archeologicznych” Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Kielcach nie ma wyszczególnionego ani jednego obiektu z terenu projektowanego parku. Natomiast w wykazie „Stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków na

terenie woj. świętokrzyskiego” znajdują się, położone tu, cztery następujące obiekty, które zestawiono w tabeli nr 1:

Tab.1. Stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków województwa świętokrzyskiego.

L.p.	Nazwa miejscowości	Nazwa miasta i gminy/ gminy	Rodzaj obiektu	Obszar AZP*	Data wpisu (ostatniej decyzji)	Uwagi
1.	Biedzychów	Ożarów	Osada neolityczna, grodzisko wczesnośredniowieczne	84-74/15	13.04.1993.	
2.	Słupia Nadbrzeżna	Tarłów	Domniemane grodzisko wczesnośredniowieczne	84-74/21	13.04.1993.	
3.	Zawichost	Zawichost	Grodzisko wczesnośredniowieczne	87-74/2	05.07.1985.	
4.	Złota	Samorzec	Kurhan pradziejowy (tzw. kopiec Kwaczała)	90-73/6	16.12.1982.	Otulina parku

*Archeologiczne Zdjęcie Polski

O bogactwie archeologicznym projektowanego parku świadczy ponad 700 eksponatów, prezentowanych w Muzeum Okręgowym w Sandomierzu na wystawie stałej pt. „Ziemia Sandomierska w pradziejach i wczesnym średniowieczu”.

Z epoki neolitu prezentowane są tu znaleziska charakterystyczne dla siedmiu kultur.

Kulturę ceramiki wstęgowej rytej reprezentują, m. in.:

- z Kamienia Łukawskiego: kamień żarnowy, rdzenie i drapacz z krzemienia czekoladowego;
- z Mokoszyna: fragment kamiennej siekiery;
- z Samborca: fragmenty naczynia ceramicznego;
- z Sandomierza: rozcieracz, fragmenty naczyń ceramicznych, ceramiczny przęslik, fragment narzędzia kościanego, fragmenty kamiennych siekier, fragment kamiennego dłuta, rozcieracz, tłuk, drapacze i wióry z krzemienia święciechowskiego, skrobacz, półtylczak, drapacze i wióry z krzemienia czekoladowego, wiór z obsydianu.

Znaleziska dotyczące **grupy samborzecko-opatowskiej i kultury malickiej** to:

- z Samborca: naczynie ceramiczne;
- z Sandomierza: naczynia i fragmenty naczyń ceramicznych, ceramiczny przęślik, kamienne dłuto.

Kultura lubelsko-wołyńska reprezentowana jest przez:

- z Sandomierza: ucho amfory, fragment siekiery kamiennej, fragment tłuka kamiennego, rylec z krzemienia czekoladowego, rylec zdwojony z krzemienia czekoladowego, odłupek z krzemienia gościeradowskiego, wiór z krzemienia czekoladowego;

- z Sośniczan: ceramiczne czarki; fragment miedzianej bransolety, wióry z krzemienia czekoladowego;

- ze Złotej: drapacz z krzemienia czekoladowego.

Z kultury pucharów lejkowatych pochodzą:

- z Gór Wysokich: flaszka z kryzą;
- z Kamienia Łukawskiego: ucha naczyń, ceramiczne przęśliki;
- z Ocinka: naczynie ceramiczne;
- z Sandomierza, kościane dłuto, kościany gładzik, siekiera z krzemienia święciechowskiego;
- z Zawichostu: ucho naczynia, fragmenty garnków, gliniany ciężarek tkacki, ceramiczne przęśliki, topory z poroża jelenia, rdzeń i wióry z krzemienia święciechowskiego, siekiery z krzemienia święciechowskiego.

Kultury amfor kulistych dotyczą:

- z Rzeczyca Mokrej: amfory; wiór z krzemienia święciechowskiego, wiór i półtylczak z krzemienia czekoladowego;

- z Sandomierza: dłuto i siekiera z krzemienia pasiastego, siekiera z krzemienia święciechowskiego;

- ze Złotej: dłuto z krzemienia pasiastego.

Kulturę zlocką reprezentują:

- z Sandomierza: misa z ceramiki; gliniany model topora, zawieszki z muszli, grociki trójkątne z krzemienia święciechowskiego, amfora i pokrywki z ceramiki;

- ze Starego Garbowa: misa, puchar i kubki z ceramiki, tarczka z kości, zawieszka z zęba zwierzęcego, paciorki z bursztynu;

- ze Złotej: misa z ceramiki; kubki z ceramiki, garnek, amfora, pucharki.

Znaleziska **kultury ceramiki sznurowej** to:

- z Kamienia Łukawskiego: topór kamienny;
- ze Mściowa: pucharek;

- z Sandomierza: amfora;
- z Sośniczan: puchar, siekiera z krzemienia jurajskiego;
- z Zawichostu: topory kamienne;
- ze Złotej: puchar, wiór i grociki sercowate z krzemienia czekoladowego, topory kamienne, siekiery z krzemienia ożarowskiego.

Dwie kultury świadczą o **epoce brązu**. **Kulturę mierzanowicką** reprezentują:

- z Dwikóz: siekiera dwuścienna z krzemienia pasiastego;
- Z Gór Wysokich: kamienny ciężarek tkacki;
- z Koprzywnicy: kubek ceramiczny, siekiera dwuścienna z krzemienia wołyńskiego, grociki sercowate z krzemienia czekoladowego;

- z Sandomierza: kubek ceramiczny, ok. tysiąc paciorków z muszli małży, zawieszki z kości ptasich, paciorki z kości, paciorki rurkowate z kości kozy lub owcy, siekiera dwuścienna z krzemienia święciechowskiego, grot lub ostrze sztyletu z krzemienia święciechowskiego;

- z Zawichostu: amfora;

- ze Złotej: amfora, fragment szpili kościanej, miedziane zausznicze, szable dzika z otworami, kubek z ceramiki, ok. 1300 paciorków z muszli małży, paciorki z rogu, zawieszki z zębów zwierzęcych, szpile kościane, grociki sercowate z krzemienia czekoladowego, drapacz z krzemienia jurajskiego, miedziane tarczki z otworami, miedziany pierścień, siekiera dwuścienna z krzemienia pasiastego.

Natomiast z **kultura trzciniecką** związane są:

- z Dwikóz: naczynia i pucharki z ceramiki, gliniany model narzędzia (?);

Z okresu przełomu **epoki brązu i żelaza** odnotowano artefakty jednej kultury. To **kultura lużycka**:

- z Koprzywnicy: naczynia, waza i misa z ceramiki, pierścionki z brązu;
- ze Skotnik: pierścionek z brązu;
- ze Złotej: naczynia z ceramiki, szpile z brązu, tarczka z miedzi lub brązu;

Z **epoką żelaza** wiążą się dwie kultury. **Kulturę pomorską** reprezentują:

- z Kichar Nowych: kubek z ceramiki, nóż lub brzytwa, szczypce i szpila z żelaza;
- z Ocinka: misa z ceramiki;
- z Sandomierza: kubek, łyżki odważnicze, z ceramiki, tygielek odlewniczy, łyżka odlewnicza, pręt i łańcuszek (elementy wagi?) z ceramiki;
- ze Słupczy: naczynie z ceramiki.

Kultura przeworska to:

- z Dwikóz: misa i kubek z ceramiki;

- z Sandomierza: żelazny miecz, srebrny denar rzymskiej, fragmenty wiadra z brązu, kabłąk od wiadra z żelaza, fragment pucharu, fragment kubka i miska z ceramiki, fragmenty grzebieni z kości, fragmenty srebrnej nakładki na pas?) ze złoceniami, pałeczki do gry z kości, oselka z kamienia, nożyce z żelaza i z miedzi, ostrogi z żelaza i brązu, umbo z żelaza, tok (okucie drewna włóczni) z brązu, gwoździe lub nity z żelaza i ich fragmenty;

- z Zawichostu: srebrna zawieszka;

- ze Złotej: fragment naczynia z ceramiki.

Wczesne średniowiecze reprezentują:

- z Sandomierza: naczynia, garnek zasobowy, grzechotka, tygielek odlewniczy i przęśliki z ceramiki, przęśliki kamienne, oselki z kamienia, okuci żelazne, skobel (?) z żelaza, zawiasy z żelaza, żelazny haczyk, narzędzia, gwoździe, nożyce, noże z żelaza. nit z brązu, krzesiwa z żelaza, okładziny trzonków noży (lub grzebienia?) z kości i żelaza, dłuto z rogu, szydła z kości, oprawka w formie rurki z rogu; ozdoba kościana „lunulowata”, pionek do gry z kości, kabłączki skroniowe z brązu, kabłączek skroniowy z ołowiu, srebrne kabłączki skroniowe, wisiołek z brązu, figurka - kaczuska (zabawka?) z kamienia, grzechotka z ceramiki;

- Zawichost: miecz z żelaza.

Do wyjątkowych odkryć archeologicznych zaliczane są sandomierskie szachy, pochodzące z XII w., i zaliczane do najstarszych w Europie. Zostały wykonane z poroży jelenich, w stylistyce arabskiej i zawierają prawie cały komplet bierka, z wyjątkiem trzech pionków.

6.3. Zabytki nieruchome

Zgodnie z wykazem pt. „Obiekty wpisane do rejestru zabytków nieruchomych według rejestru zabytków województwa świętokrzyskiego”, sporządzonym w czerwcu 2021 r. przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Kielcach, na terenie projektowanego parku znajdują się następujące zabytki nieruchome, które zestawiono w tabeli nr 2.

Tab. 2. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków województwa świętokrzyskiego.

1.	Nazwa miejscowości	Nazwa miasta i gminy/ gminy	Rodzaj obiektu	Numer i podnumer	Zakres ochrony	Uwagi
2.	Błonie	Koprzywnica	Park podworski	A 690	Teren założenia parkowego o charakterze zabytkowym z XVIII w.	Otulin a parku
3.	Czyżów Szlachecki	Zawichost	Zespół kościoła parafialnego	A 779 – 1	Kościół parafialny p.w. Wszystkich Świętych	Otulin a parku
4.	Czyżów Szlachecki	Zawichost	Zespół kościoła parafialnego	A 779 – 2	Dzwonnica	Otulin a parku
5.	Czyżów Szlachecki	Zawichost	Zespół kościoła parafialnego	A 779 – 3	Teren przykościelny w granicach ogrodzenia	Otulin a parku
6.	Czyżów Szlachecki	Zawichost	Cmentarz parafialny	A 780	Teren cmentarza parafialnego	Otulin a parku
7.	Czyżów Szlachecki	Zawichost	Zespół pałacowo-parkowy wraz ze strefami ochrony konserwatorskiej	A 781 - 1	Pałac	Otulin a parku
8.	Czyżów Szlachecki	Zawichost	Zespół pałacowo-parkowy wraz ze strefami ochrony konserwatorskiej	A 781 - 2	Park	Otulin a parku
9.	Góry Wysokie	Dwikozy	Zespół kościoła parafialnego	A 668 - 1	Kościół parafialny	
10.	Góry Wysokie	Dwikozy	Zespół kościoła parafialnego	A 668 – 2	Kaplica podziemna	
11.	Góry Wysokie	Dwikozy	Zespół kościoła parafialnego	A 668 – 3	Ogrodzenie z bramkami i kaplicami	
12.	Góry Wysokie	Dwikozy	Cmentarz parafialny	A 669	Teren cmentarza	

13.	Koprzywnica	Koprzywnica	Układ urbanistyczno-krajobrazowy miejscowości	A 691	Układ urbanistyczno-krajobrazowy wraz ze strefami ochrony konserwatorskiej	Otulin a parku
14.	Koprzywnica	Koprzywnica	Kaplica	A 692	Kaplica p.w. Matki bożej Różańcowej, obecnie prezbiterium kościoła parafialnego p.w. Matki Bożej Różańcowej	Otulin a parku
15.	Koprzywnica	Koprzywnica	Zespół dawnego opactwa oo. cystersów	A 693 - 1	Kościół parafialny p.w. św. Floriana	Otulin a parku
16.	Koprzywnica	Koprzywnica	Zespół dawnego opactwa oo. cystersów	A 693 – 2	Skrzydło wschodnie klasztoru	Otulin a parku
17.	Koprzywnica	Koprzywnica	Zespół dawnego opactwa oo. cystersów	A 693 – 3	Dworek opacki	Otulin a parku
18.	Koprzywnica	Koprzywnica	Zespół dawnego opactwa oo. cystersów	A 693 – 4	Ogród klasztorny z ogrodzeniem	Otulin a parku
19.	Koprzywnica	Koprzywnica	Najstarsza część cmentarza parafialnego	A 694	Teren najstarszej części cmentarza parafialnego i groby wojenne	Otulin a parku
20.	Lasocin	Ożarów	Cmentarz parafialny	A 549	Teren cmentarza	
21.	Lasocin	Ożarów	Zespół kościelny	A 550-2	Dzwonnica	
22.	Linów	Zawichost	Zespół dworsko-parkowy wraz ze strefami ochrony konserwatorskiej	A 782 - 1	Dwór	
23.	Linów	Zawichost	Zespół dworsko-parkowy wraz ze strefami ochrony konserwatorskiej	A 782 - 2	Park	
24.	Nowe Kichary	Dwikozy	Ruiny kaplicy wraz z częściowo zachowanym murem ogrodzenia	A 670	Ruiny kaplicy p.w. św. Rocha i Jacka (pierwotnie baszty) wraz z częściowo zachowanym murem ogrodzenia	

25.	Samborzec	Samborzec	Zespół kościoła parafialnego	A 714 - 1	Kościół parafialny p.w. Trójcy Przenajświętszej	Otulin a parku
26.	Samborzec	Samborzec	Zespół kościoła parafialnego	A 714 - 2	Plebania	Otulin a parku
27.	Samborzec	Samborzec	Zespół kościoła parafialnego	A 714 - 3	Dzwonnica	Otulin a parku
28.	Samborzec	Samborzec	Najstarsza część cmentarza parafialnego	A 715	Teren najstarszej części cmentarza parafialnego	Otulin a parku
29.	Sandomierz	Sandomierz	Zespół urbanistyczno-architektoniczny i krajobrazowy wraz z rozszerzoną strefą konserwatorską	A 719	Jako miasto starodawne, w całości istniejącej jego historycznej zabudowy - jak również tereny otaczające miasto i z nim się wiążące	
30.	Sandomierz	Sandomierz	Zespół katedralny	A 720 – 1	Kościół katedralny p.w. Narodzenia NMP	
31.	Sandomierz	Sandomierz	Zespół katedralny	A 720 – 2	Dzwonnica	
32.	Sandomierz	Sandomierz	Zespół katedralny	A 720 – 3	Ogrodzenie cmentarza przykościelnego	
33.	Sandomierz	Sandomierz	Sufraganówka	A 721	Sufraganówka przy ul. Katedralnej 1	
34.	Sandomierz	Sandomierz	Wikarówka	A 722	Wikarówka przy ul. Katedralnej 3	
35.	Sandomierz	Sandomierz	Zespół kościoła parafialnego p.w. Nawrócenia św. Pawła	A 723 - 1	Kościół parafialny p.w. Nawrócenia św. Pawła	
36.	Sandomierz	Sandomierz	Zespół kościoła parafialnego p.w. Nawrócenia św. Pawła	A 723- 2	Dzwonnica	
37.	Sandomierz	Sandomierz	Zespół kościoła parafialnego p.w. Nawrócenia św. Pawła	A 723 - 3	Ogrodzenie z bramą	
38.	Sandomierz	Sandomierz	Zespół klasztorny ss. benedyktynek (obecnie Wyższe Seminarium Duchowne i kościół rektoralny p.w. św. Michała Archanioła)	A 724 – 1	Kościół p.w. św. Michała Archanioła)	

39.	Sandomierz	Sandomierz	Zespół klasztorny ss. benedyktynek (obecnie Wyższe Seminarium Duchowne i kościół rektoralny p.w. św. Michała Archanioła)	A 724 – 2	Klasztor	
40.	Sandomierz	Sandomierz	Zespół klasztorny ss. benedyktynek (obecnie Wyższe Seminarium Duchowne i kościół rektoralny p.w. św. Michała Archanioła)	A 724 – 3	Dzwonnica	
41.	Sandomierz	Sandomierz	Zespół klasztorny ss. benedyktynek (obecnie Wyższe Seminarium Duchowne i kościół rektoralny p.w. św. Michała Archanioła)	A 724 – 4	Budynek dawnej furty klasztornej	
42.	Sandomierz	Sandomierz	Zespół klasztorny ss. benedyktynek (obecnie Wyższe Seminarium Duchowne i kościół rektoralny p.w. św. Michała Archanioła)	A 724 – 5	Domek kapelana	
43.	Sandomierz	Sandomierz	Zespół klasztorny ss. benedyktynek (obecnie Wyższe Seminarium Duchowne i kościół rektoralny p.w. św. Michała Archanioła)	A 724 – 6	Kazalnica	
44.	Sandomierz	Sandomierz	Zespół klasztorny ss. benedyktynek (obecnie Wyższe Seminarium Duchowne i kościół rektoralny p.w. św. Michała Archanioła)	A 724 – 7	Ogród klasztorny	
45.	Sandomierz	Sandomierz	Zespół klasztorny ss. benedyktynek (obecnie Wyższe Seminarium Duchowne i kościół rektoralny p.w. św. Michała Archanioła)	A 724 – 8	Murowane ogrodzenie	
46.	Sandomierz	Sandomierz	Zespół klasztorny ss. benedyktynek (obecnie Wyższe Seminarium Duchowne i kościół rektoralny p.w. św. Michała Archanioła)	A 724 – 9	Zabudowania gospodarcze	
47.	Sandomierz	Sandomierz	Zespół klasztorny oo. dominikanów	A 725 – 1	Kościół p.w. św. Jakuba Starszego	
48.	Sandomierz	Sandomierz	Zespół klasztorny oo. dominikanów	A 725- 2	Dzwonnica	
49.	Sandomierz	Sandomierz	Zespół klasztorny oo. dominikanów	A 725 – 3	Dwie kaplice boczne	
50.	Sandomierz	Sandomierz	Zespół klasztorny oo. dominikanów	A 725 – 4	Pozostałości klasztoru	
51.	Sandomierz	Sandomierz	Zespół klasztorny oo. dominikanów	A 725 – 5	Ogród klasztorny wraz z sąsiednimi wąwozami (Staromiejski, Piszczele, Podwale Dolne, Królowej Jadwigi)	
52.	Sandomierz	Sandomierz	Zespół klasztorny oo. dominikanów	A 725 - 6	Lipy rosnące przed kościołem	

53.	Sandomierz	Sandomierz	Zespół kościelno-szpitalny	A 726 – 1	Kościół (rektoralny) p.w. Św. Ducha przy ul. Opatowskiej 10	
54.	Sandomierz	Sandomierz	Zespół kościelno-szpitalny	A 726 – 2	Budynek szpitalny północny	
55.	Sandomierz	Sandomierz	Zespół kościelno-szpitalny	A 726 – 3	Budynek szpitalny południowy	
56.	Sandomierz	Sandomierz	Zespół klasztorny poreformacki	A 727 – 1	Kościół p.w. św. Józefa	
57.	Sandomierz	Sandomierz	Zespół klasztorny poreformacki	A 727 – 2	Klasztor	
58.	Sandomierz	Sandomierz	Zespół klasztorny poreformacki	A 727 – 3	Mur wokół dziedzińca przedkościelnego z kapliczkami na stacje Męki Pańskiej i bramą	
59.	Sandomierz	Sandomierz	Zespół klasztorny poreformacki	A 727 – 4	Ogrody klasztorne	
60.	Sandomierz	Sandomierz	Zespół klasztorny poreformacki	A 727 - 5	Mur ogrodzenia terenów klasztornych	
61.	Sandomierz	Sandomierz	Dawne kolegium jezuickie, tzw. Collegium Gostomianum	A 728	Dawne kolegium jezuickie	
62.	Sandomierz	Sandomierz	Nieczynny cmentarz katedralny	A 729	Teren nieczynnego cmentarza katedralnego przy ul. Mickiewicza	
63.	Sandomierz	Sandomierz	Cmentarz wojenny z I i II wojny światowej	A 730	Teren cmentarza z okresu I i II wojny światowej przy ul. Mickiewicza	
64.	Sandomierz	Sandomierz	Nieczynny cmentarz katolicki z XIX w.	A 731	Teren nieczynnego cmentarza katolickiego z XIX w., przy ul. Staromiejskiej	
65.	Sandomierz	Sandomierz	Cmentarz żydowski	A 732	Teren cmentarza żydowskiego przy ul. Suchej	
66.	Sandomierz	Sandomierz	Cmentarz wojenny żołnierzy Armii Radzieckiej z 1944 r.	A 733	Teren cmentarza wojennego żołnierzy Armii Radzieckiej z 1944 r. przy ul. Mickiewicza	
67.	Sandomierz	Sandomierz	Mogiła zbiorowa żołnierzy austriackich z 1914 r.	A 734	Teren mogiły zbiorowej żołnierzy austriackich z 1914 r. położony ok. 20 m od ul. Leszka Czarnego	
68.	Sandomierz	Sandomierz	Synagoga (obecnie Archiwum Państwowe)	A 735	Synagoga przy ul. Żydowskiej 4	

69.	Sandomierz	Sandomierz	Dawny dom gminy żydowskiej	A 736	Dawny dom gminy żydowskiej przy ul. Basztowej (obecnie ul. Żydowska 4)	
70.	Sandomierz	Sandomierz	Zamek	A 737	Zamek	
71.	Sandomierz	Sandomierz	Pozostałości obwałowań miejskich	A 738 – 1	Odcinek muru zachodniego (wzdłuż ul. Basztowej, obecnie Żydowskiej, z fragmentami baszt)	
72.	Sandomierz	Sandomierz	Pozostałości obwałowań miejskich	A 738 – 2	Odcinek muru północnego (wzdłuż ul. Mickiewicza)	
73.	Sandomierz	Sandomierz	Pozostałości obwałowań miejskich	A 738 – 3	Mur w domu przy ul. Fortecznej 10/12	
74.	Sandomierz	Sandomierz	Pozostałości obwałowań miejskich	A 738 – 4	Odcinki muru w budynkach przy ul. Katedralnej 7, 9 i 15	
75.	Sandomierz	Sandomierz	Pozostałości obwałowań miejskich	A 738 - 5	Furta Dominikańska, tzw. Ucho Igielne przy domu ul. Zamkowa 2	
76.	Sandomierz	Sandomierz	Brama Opatowska	A 739	Brama Opatowska	
77.	Sandomierz	Sandomierz	Ratusz	A 740	Ratusz	
78.	Sandomierz	Sandomierz	Zespół Domu Długosza	A 741 – 1	Dom Długosza	
79.	Sandomierz	Sandomierz	Zespół Domu Długosza	A 741 – 2	Dziedziniec (podwórze)	
80.	Sandomierz	Sandomierz	Zespół Domu Długosza	A 741 – 3	Ogród w granicach ogrodzenia	
81.	Sandomierz	Sandomierz	Budynek dawnego budynek dawnego Seminarium Niższego	A 742	Budynek dawnego Seminarium Niższego przy ul. Żeromskiego 2	
82.	Sandomierz	Sandomierz	Dom	A 743	Dom przy ul. 1 Maja (obecnie ul. Mariackiej) 3	
83.	Sandomierz	Sandomierz	Dawny Dom Księża Emerytów	A 744	Dawny Dom Księża Emerytów przy ul. 1 Maja (obecnie Mariackiej) 9	
84.	Sandomierz	Sandomierz	Dawna kanonia, tzw. Biret	A 745	Dawna Kanonia, tzw. Biret przy ul. Mariackiej 8	
85.	Sandomierz	Sandomierz	Budynek Domu Katolickiego	A 746	Budynek Domu Katolickiego przy ul. Mariackiej 16 (obecnie pod nr 12)	

86.	Sandomierz	Sandomierz	Dawna szkoła parafialna	A 747	Dawna Szkoła Parafialna przy ul. Mariackiej 10 (obecnie nr 16	
87.	Sandomierz	Sandomierz	Budynek dawnego klasztoru oo. dominikanów	A 748	Budynek dawnego klasztoru oo. dominikanów przy Placu Poniatowskiego 3	
88.	Sandomierz	Sandomierz	Dom	A 749	Dom przy Placu Poniatowskiego 1	
89.	Sandomierz	Sandomierz	Dom drewniany	A 750	Dom drewniany przy ul. Podole 3	
90.	Sandomierz	Sandomierz	Dom	A 751	Dom przy ul. Skopenki (obecnie Opatowskiej) 1	
91.	Sandomierz	Sandomierz	Dom	A 752	Dom przy ul. Skopenki (obecnie Opatowskiej) 8	
92.	Sandomierz	Sandomierz	Dom	A 753	Dom przy ul. Skopenki (obecnie Opatowskiej) 9	
93.	Sandomierz	Sandomierz	Budynek mieszkalny	A 754	Budynek mieszkalny przy ul. Opatowskiej 1	
94.	Sandomierz	Sandomierz	Dom	A 755	Dom przy ul. Rynek 3	
95.	Sandomierz	Sandomierz	Dom	A 756	Dom przy ul. Rynek 5	
96.	Sandomierz	Sandomierz	Dom	A 757	Dom przy ul. Rynek 6	
97.	Sandomierz	Sandomierz	Dom	A 758	Dom przy ul. Rynek 7	
98.	Sandomierz	Sandomierz	Dom	A 759	Dom przy ul. Rynek 8	
99.	Sandomierz	Sandomierz	Dom	A 760	Dom przy ul. Rynek 9	
100.	Sandomierz	Sandomierz	Dom, tzw. Kamienica Oleśnickich	A 761	Dom przy ul. Rynek 10, tzw. Kamienica Oleśnickich	
101.	Sandomierz	Sandomierz	Dom, tzw. odwach	A 762	Dom przy ul. Rynek 12, tzw. odwach	
102.	Sandomierz	Sandomierz	Dom	A 763	dom przy ul. Rynek 15	
103.	Sandomierz	Sandomierz	Dom	A 764	dom przy ul. Rynek 20	
104.	Sandomierz	Sandomierz	Dom	A 765	dom przy ul. Rynek 22	
105.	Sandomierz	Sandomierz	Dom	A 766	dom przy ul. Rynek 23	
106.	Sandomierz	Sandomierz	Dom	A 767	dom przy ul. Rynek 27	
107.	Sandomierz	Sandomierz	Dom	A 768	dom przy ul. Rynek 30	
108.	Sandomierz	Sandomierz	Dom	A 769	dom przy ul. Rynek 31	

109.	Sandomierz	Sandomierz	Dom mieszkalny	A 770	Dom mieszkalny przy ul. Tkackiej 2	
110.	Sandomierz	Sandomierz	Dom mieszkalny	A 771	Dom mieszkalny przy ul. Żeromskiego 9	
111.	Sandomierz	Sandomierz	Dworek	A 772	Dworek przy ul. Browarnej 9	
112.	Sandomierz	Sandomierz	Dworek	A 773	Dworek przy ul. Królowej Jadwigi 3	
113.	Sandomierz	Sandomierz	Dworek	A 774	Dworek obecnie przy ul. Staromiejskiej 2 (dawniej Świętopawelskiej 4, później Marchlewskiego)	
114.	Sandomierz	Sandomierz	Zespół dworku przy ul. Zawichostskiej 2	A 775 – 1	Dworek przy ul. Zawichostskiej 2 (dawniej Armii Czerwonej)	
115.	Sandomierz	Sandomierz	Zespół dworku przy ul. Zawichostskiej 2	A 775 – 2	Oficyna	
116.	Sandomierz	Sandomierz	Spichlerz	A 776	Spichlerz przy ul. Rybitwy 5	
117.	Skotniki	Samborzec	Kościół parafialny	A 716	Kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela	
118.	Skotniki	Samborzec	Cmentarz parafialny	A 717	Teren cmentarza parafialnego	
119.	Skotniki	Samborzec	Zespół dworsko-parkowy wraz ze strefami ochrony konserwatorskiej	A 718 – 1	Dwór	
120.	Skotniki	Samborzec	Zespół dworsko-parkowy wraz ze strefami ochrony konserwatorskiej	A 718 – 2	Park	
121.	Skotniki	Samborzec	Zespół dworsko-parkowy wraz ze strefami ochrony konserwatorskiej	A 718 -3	Fosa	
122.	Słupia Nadbrzeżna	Tarłów	Kościół parafialny	A 568	kościół parafialny p.w. Św. Barbary	
123.	Słupia Nadbrzeżna	Tarłów	Najstarsza część cmentarza parafialnego	A 569	Teren najstarszej części cmentarza	
124.	Sulejów	Tarłów	Spichlerz	A 570	Spichlerz	
125.	Szymanówka	Ożarów	Zbiorowa mogiła Polaków z 1942 r.	A 558	Zbiorowa mogiła położona w lesie, ok. 300 m od drogi Ożarów – Annapol	
126.	Zawichost	Zawichost	Układ urbanistyczno-krajobrazowy wraz ze strefami ochrony konserwatorskiej	A 785	Układ urbanistyczno-krajobrazowy wraz ze strefami ochrony konserwatorskiej	

127.	Zawichost	Zawichost	Kościół parafialny	A 786	Kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP	
128.	Zawichost	Zawichost	Zespół klasztorny pofranciszkański	A 787 - 1	Kościół p.w. św. Jana Chrzciciela	
129.	Zawichost	Zawichost	Zespół klasztorny pofranciszkański	A 787 – 2	Klasztor (zachowane skrzydło wschodnie)	
130.	Zawichost	Zawichost	Zespół klasztorny pofranciszkański	A 787 - 3	Dzwonnica	
131.	Zawichost	Zawichost	Zespół klasztorny pofranciszkański	A 787 - 4	Teren otaczający klasztor	
132.	Zawichost	Zawichost	Cmentarz parafialny	A 788	Teren cmentarza parafialnego, położonego na skarpie wiślanej	
133.	Zawichost	Zawichost	Zbiorowa mogiła 30 Polaków, zamordowanych w 1944 r.	A 789	Teren zbiorowej mogiły przy ul. Podgórze	
134.	Zawichost	Zawichost	Dom	A 790	Dom przy ul. Żeromskiego 16	

